

موسیقی سنتی ایران

نویسنده: هرمز فرهنگ

ترجمه: مهدی پورمحمد

انتشارات پارت، ۱۳۷۸

به توضیح پیرامون ساختار گام ماهور می‌پردازد که در مجموع برای تمام موسیقی‌دانان ایرانی قابل استفاده و استناد می‌باشد. در این مبحث نقطه‌نظرات آقای عسگری پیرامون دستگاه ماهور آورده شده است از جمله اینکه وی معتقد است که «مقام عشاق اساس موسیقی ایران به‌شمار می‌رفته و مهم‌ترین مقام موسیقی است. این مقام به تمام دستگاه‌ها راه دارد و به همین جهت هم نام آن را عشاق گذاشتند زیرا عشق و جاذبه اساس خلقت است و قوام همه موجودات بسته به آن است. مقام ماهور هم در همین مقام عاشقان معنوی مندرج است.» عبدالقادر مراغی موسیقی‌دان معروف نیز در کتاب «مقاصدالاحیان» ضمن نشان دادن دایره «عشاق» آن را دایره اول می‌داند که شروع آواز از این قسمت باید انجام شود. مراغه‌ای ماهور را به عنوان شعبه هفتم از شعبه‌های ۲۴گانه می‌داند. دکتر صفوت پس از بحث علمی پیرامون گام ماهور و نقطه‌نظرات عبدالقادر مراغی به این نتیجه می‌رسد که گام ماهور مراغه‌ای با گام ماهور امروزی منطبق نیست و گام ماهور امروزی را جرجانی به مقامات دوازده‌گانه صفی‌الدین ارموی اضافه کرده و در ردیف ۳۲ مقام خود به نام «ماهوری» پرده‌های سازنده آن را معرفی کرده است.

آخرین مبحث جزوه به معرفی «خصوصیات دستگاه ماهور» اختصاص پیدا کرده و حاوی مباحث جالب فلسفی، فیزیکی و زیبایی‌شناسانه درخصوص دستگاه ماهور است. نحوه شروع آموزش موسیقی‌سازی و آوازی نزد استادان ارزنده قدیم نیز از مباحث جالب و شنیدنی این بخش است.

در پایان مشخصات مجموعه نوارهای دستگاه ماهور آمده است. از جمله اینکه ضبط اولیه این نوارها شامل ۱۷۰ قسمت و جمعاً ۹ ساعت بوده است که ضبط ۴۰گوشه آن به بعد موکول شده است. تعدادی از گوشه‌های دستگاه ماهور به روایت استاد عسگری نیز از آنجا که به دوره سوم و چهارم آموزش مربوط می‌شود در این مجموعه نیامده است. ازین رو مجموعه نوارهای منتشر شده در این آلبوم شامل ۱۰۶ گوشه می‌شود که به دوره‌های اول و دوم آموزش استاد مربوط می‌شود. تعداد ۳۰ گوشه نیز برای استفاده دانشجویان رشته موسیقی دانشگاه هنر آوانویسی شده و همراه اشعار گوشه‌های خواننده در جزوه آمده است.

جا دارد از تلاش مسئولین دانشگاه هنر که به ثبت و ضبط و چاپ و انتشار این مجموعه ارزشمند از میراث غنی موسیقایی کشور اهتمام ورزیده‌اند سپاسگزاری نموده و برای استاد حاتم عسگری فراهانی و دکتر داریوش صفوت که علاقمندان و مشتاقان موسیقی سنتی ایران را تاکنون از مجموعه نوارهای دستگاه نوا و ماهور بهره‌مند ساخته آرزوی توفیق در انتشار سایر گوشه و آوازهای ردیف جامع موسیقی دستگاهی ایران به روایت استاد عسگری نماید. این گونه مجموعه‌ها که حاوی تجربیات و اطلاعات استادان موسیقی سنتی ایران است برای مطالعات موسیقی‌شناسی تطبیقی و اتنوموزیکولوژی پژوهشگران و موسیقی‌دانان کنونی و آینده بسیار اهمیت دارد.

موسیقی ایرانی، موسیقی انسانی عالی‌ای است که از هر نوع عوامل تصنعی و ظاهری عاری است. هنری است که شنوندگان خود را به بی‌خبری از زمان و عناصر می‌کشاند، یعنی آن نوع موسیقی که برای طرب سهل‌الوصول حاصل نیامده است و باید با گوش جان آن را شنید و به طور شایسته مورد تحسین قرار داد. مطلب بالا گویای نگاه دکتر فرهنگ به موسیقی ایران است. محقق و موسیقیدانی که به دوام و قوام موسیقی سنتی ایران می‌اندیشد و به جایگاه رفیع ایران بر فرهنگ انسانی تاکید دارد. از وی آثار متعددی منتشر شده‌است و کتاب حاضر نیز مقاله‌ای است که به تاریخ، تئوری، سیستم کنونی ۱۲ دستگاه، شکل آهنگسازی، سازها و سبک‌های آوازی و موقعیت فعلی موسیقی در ایران پرداخته است.

نویسنده در بحث تاریخ موسیقی، با اشاره به بسط و ترقی ۱۲ دستگاه موسیقی کنونی و تاثیرات غربی بر موسیقی ایران در همین زمان به نتایج حاصل از اولین تماس‌ها با موسیقی غربی اشاره می‌کند از جمله: نتایج حاصل از عدم کاربرد مفاهیم زیرایی‌های ثابت، گام‌های بزرگ و کوچک، مایه (تنالیتته) موسیقی غربی در موسیقی بومی، عدم ارائه شدن موسیقی ایرانی با نت‌نویسی، نبودن موسیقی گروهی ایرانی، عدم قابلیت تولید فواصل مخصوص موسیقی ملی و بومی در

سازهای غربی به خصوص سازهای بادی و برنجی و... وی سپس تحت عنوان تئوری، بررسی تاریخ گام ایرانی را از قرون وسطی تا زمان حال جهت شناخت دقیق گونه‌های فواصل و مقام‌های موسیقی ایرانی متذکر می‌شود. در ادامه دوازده دستگاه، فرم‌های آهنگسازی که ساختار وزنی و ملودیک روشنی دارند و شامل سه گونه‌سازی به نام پیش درآمد، رنگ و چهار مضراب و یک گونه آوازی به نام تصنیف هستند مورد بررسی قرار می‌گیرد.

سازهایی که عموماً در موسیقی سنتی ایران به کار می‌روند از جمله: سه تار، تار، سنتور، کمانچه، نی، تمبک و همچنین موسیقی آوازی که به قول نویسنده با اهمیت‌تر از موسیقی‌سازی است و در واقع تلفیق دو هنر بزرگ موسیقی و شعر است و افول این هنر در حال حاضر مورد اشاره قرار گرفته است.

در نهایت نیز موقعیت کنونی موسیقی ایرانی به همراه کتاب‌شناسی مختصری از زندگی نامه ایشان بخش پایانی کتاب را تشکیل می‌دهد. باید گفت کتاب از نثری روان و روشن برخوردار بوده، و پانویس‌های ارائه شده که از کتب موقد درباره موسیقی ایرانی اقتباس شده است، جهت استفاده بهتر هنرجویان می‌باشد. کتاب در قطع وزیری، با شمارگان ۲۰۰۰ جلد، و قیمت ۵۰۰۰ ریال منتشر شده است.